

საქართველოს უნივერსიტეტი

თემატურ სივრცეთა ქსელის კონფიგურაციის განსაზღვრის პრობლემა სამყაროს ხატის
მოდელირების კონტექსტში

ავტორი: ნათია ჩაგანავა

სადისერტაციო ნაშრომი შესრულებულია
საქართველოს უნივერსიტეტის
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა სკოლის
დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

სადისერტაციო საბჭოს შემადგენლობა
თავჯდომარე: თინათინ ღუდუშაური
ხელმძღვანელი: მაკა ჩხეიძე
საბჭოს წევრი: ირინა ჩხენკელი
ექსპერტები:

1. რუსუდან გოცირიძე
2. მადონა შელია

თბილისი

2016

ადამიანს ახასიათებს სწრაფვა, შეიქმნას საკუთარი თავისათვის სამყაროს მარტივი და ცხადი ხატი ადეკვატური მეთოდის გამოყენებით. ამ სწრაფვაში იგულისხმება ადამიანის მცდელობა, შექმნას „ხატი“ და სწორედ მასში ჰპოვოს მყუდროება და თავდაჯერებულობა.

სამყაროში ადამიანის არსებობის აუცილებელ პირობას წარმოადგენს ადამიანის მიერ:

1. სამყაროს რაციონალიზაცია - სამყაროში არსებულ საფრთხეთა გააზრება;
2. მათი გამომწვევი მიზეზების იდენტიფიცირება, საფრთხეთა დაძლევის მექანიზმების ჩამოყალიბება;
3. ადამიანებთან ურთიერთობის პრინციპების შემუშავება.

სამყაროს რაციონალიზაციის გარეშე შეუძლებელია მასში გააზრებული ქმედება. სამყაროს სტრუქტურირება ქმნის იმ პრიზმას, რომელშიც ადამიანი ხედავს სამყაროსა და საკუთარ თავს. რეალურ სამყაროში არსებულ საგანთა და მოვლენათა სახელდების, სამყაროში მათი ადგილის განსაზღვრის მეშვეობით, ადამიანი „ერგება“ რეალურ სამყაროს. ასე იქმნება სამყაროს ხატი - კონკრეტული ეთნოსის წარმომადგენელთა შეხედულება საკუთარ ყოფიერებაზე.

ადამიანთა მიერ დაგროვილი გამოცდილება და ცოდნა ფიქსირდება ენობრივ მნიშვნელობათა სისტემაში. აღნიშნული სისტემის ათვისების პროცესში ადამიანი ითვისებს ენაში განზოგადებულ ადამიანურ გამოცდილებას. იგი არ იგონებს სიტყვათა მნიშვნელობას - იგი ითვისებს უკვე მზა, დროსა და სივრცეში დადგენილ მნიშვნელობათა სისტემას, მშობლიურ ენაში მოცემულ საკლასიფიკაციო სისტემას. სწორედ აღნიშნული ფაქტის გამო ძალუძს ენას ადამიანის შემეცნებისა და მოღვაწეობის პროცესზე მნიშვნელოვანი ზემოქმედების მოხდენა.

თემის აქტუალობა: ენის ფილოსოფიაში „სამყაროს ხატი“ მრავასახეობრივი და პოლივარიანტულია. იგი ავლენს მრავალრიცხოვან კერძო თვისებებს თითოეული ავტორის კონცეფციის ფარგლებში, რაც გულისხმობს, რომ „სამყაროს ხატის“ ფენომენის ანალიზისას ავტორები არ ეყრდნობიან საყოველთაოდ აღიარებულ განმარტებებს. ტერმინოლოგიურ დიფუზურობას ემატება ის ფაქტიც, რომ სამყაროს ხატი ჯერ კიდევ არ ქცეულა აქსიომატურ ფენომენად ენათმეცნიერებაში, თუმცა იგი სრული ობიექტურობით შეიძლება ჩაითვალოს

ენის თანამედროვე ფილოსოფიის იდეოთნიკური მიმართულების ერთ-ერთ ფუძემდებლურ ფენომენად. თუმცა, სამყაროს ხატის აქსიომატურ ფენომენად აღიარება არ არის საკმარისი იმისათვის, რომ პასუხი გაეცეს ორ ყველაზე მნიშვნელოვან შეკითხვას:

1. როგორ უნდა განხორციელდეს თემატურ სივრცეთა სეგმენტაცია იმისათვის, რომ მივიღოთ ადეკვატურად მოდელირებული სამყაროს ხატი?
2. რა მარკერები უზრუნველყოფს თემატურ სივრცეთა ქსელის კოჰერენტულობას?

სწორედ აღნიშნულ კითხვებზე გასაცემი პასუხების მნიშვნელოვნებითაა განპირობებული თემის აქტუალობა.

ნაშრომის მიზანს კი წარმოადგენს თემატურ სივრცეთა სეგმენტაციის პრინციპებისა და თემატურ სივრცეთა მიერ ფორმირებული ქსელის კოჰერენტულობის განმასაღვრელ ფაქტორთა იდენტიფიცირება.

აღნიშნული მიზნის განხორციელებას ემსახურება კვლევის ამოცანები, რომლებმაც განსაზღვრა კვლევის ისეთი ეტაპების განხორციელების აუცილებელობა, როგორიცაა:

1. სპეციალური ლიტერატურის მოძიება და ანალიზი;
2. კონცეპტისათვის რელევანტურ ენობრივ ობიექტივატორთა ჯგუფების კონსტრუირება თანამედროვე ინგლისურ ენაში;
3. ენობრივ ობიექტივატორთა ჯგუფების სეგმენტაციის პრინციპების განსაზღვრა;
4. ენობრივ ობიექტივატორთა ჯგუფების კოგნიტურ დიფერენციალურ ნიშანთა გამოვლენა;
5. თემატურ სივრცეთა ქსელის კონსტრუირება და ანალიზი;
6. თემატურ სივრცეთა ქსელის კოჰერენტულობის კრიტერიუმების ჩამოყალიბება;
7. თემატურ სივრცეთა ქსელის ანალიზის შედეგად კონკრეტული თეორიული დასკვნების გამოტანა.

ნაშრომის ჰიპოთეზა შემდეგნაირად ჟღერს: რამდენადაც მოდელი, რომელიც ყალიბდება პარადიგმათა კვეთაზე, სავარაუდოდ, არ უნდა ეფუძნებოდეს ერთი პარადიგმის (სისტემურ-სემანტიკური ან კოგნიტური პარადიგმის) ფარგლებში გენერირებულ პრინციპებსა და ანალიზის მეთოდს.

კვლევის მეთოდოლოგია ეფუძნება ინტერპრადიგმულობის პრინციპს, რაც გულისხმობს თემატურ სივრცეთა სემანტიკის როგორც იმანენტურ, ისე არაიმანენტურ მიდგომათა ფარგლებში შემუშავებული მეთოდების სინთეზირებით. იმანენტური მიდგომის ფარგლებში გამოყენებულია ელემენტთა სემანტიკური სტრუქტურის კომპონენტური ანალიზი, ხოლო არაიმანენტური მიდგომის ფარგლებში კი განხორციელებულია ელემენტთა კონცეპტუალური ანალიზი.

ლექსემა ხასიათდება სემანტიკით, კონცეპტი კი - შინაარსით. ლექსემათა სემანტიკა იყოფა სემანტიკურ კომპონენტებად, კონცეპტის შინაარსი კი - კონცეპტუალურ ნიშნებად. ანალიზი, რომელიც მიმართულია „სიტყვის სემანტიკიდან კონცეპტის შინაარსისაკენ“ იძლევა კონცეპტუალური ნიშნების გამოკვეთის შესაძლებლობას. სიტყვის გამოყენების შესაძლო კონტექსტებში აქტუალიზირებულ სემათა ანალიზის შედეგად გამოვლენილი ნიშნები ქმნიან კონცეპტის შინაარსს.

კვლევის პროცესში წამოჭრილ პრობლემათა მიღმა იკვეთება ერთი ცენტრალური პრობლემა, რომელიც შეიძლება წარმოვიდგინოთ იმ ინტეგრალის სახით, რომელიც მოიცავს როგორც თეორიული, ისე პრაქტიკული განსაზღვრულობის მქონე დიფერენციალებს.

კვლევის პროცესში ნათლად შევხეთ თანამედროვე ლინგვისტიკაში „აუცილებლობად“ დეკლარირებულის განხორციელებისათვის რელევანტური მეთოდოლოგიის არარსებობის ფაქტს.

დიახ, თანამედროვე ლინგვისტიკაში დეკლარირებულია რამდენიმე „აუცილებლობა“:

1. მენტალურ და ენის სტრუქტურათა შორის არსებული მიმართების გამოვლენის აუცილებლობა;
2. ცოდნის რეპრეზენტაციის სტრუქტურებისა და ენის სტრუქტურის “დამაკავშირებელი” რგოლის გამოვლენის აუცილებლობა;
3. ინტერპრადიგმულობის პრინციპის გამოყენების აუცილებლობა.

ჩვენ ვაღიარებთ აღნიშნულ „აუცილებლობათა“ აუცილებლობას, რადგან მიგვაჩინა, რომ მათი პრაქტიკული რეალიზაცია წარმოადგენს არა მხოლოდ ლინგვისტური, არამედ, ზოგადად, ჰუმანიტარული აზროვნების ინტერპრადიგმულობის უზრუნველყოფის გზას.

ინტერპარადიგმულობის უზრუნველყოფაში ვგულისხმობთ:

1. თემატურ სივრცეთა სემანტიკის როგორც იმანენტურ, ისე არაიმანენტურ მიდგომათა ფარგლებში შემუშავებული მეთოდების სინთეზირებით;
2. თემატურ სივრცეთა ქსელის ინტერპრეტაციას როგორც სისტემურ-სტრუქტურული, ისე ლინგვიკოგნიტური პარადიგმების პერსპექტივიებიდან.

კვლევის პროცესმა ხცადყო, რომ აუცილებელია კონკრეტულისაგან დისტანცირება, რათა კვლევის შედეგები ჩამოყალიბდეს განზოგადებულისა და კანონზომიერის სახით. კვლევამ გვიჩვენა, რომ ლინგვიკოგნიტურ კვლევათა განხორციელებადობა, პრაქტიკული და თეორიული მიზანშეწონილობა შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ვაცნობიერებთ მსგავსათა სხვაობისა და განსხვავებულთა მსგავსების არსს.

მსგავსათა სხვაობასა და განსხვავებულთა მსგავსებაში ვგულისხმობთ:

- სისტემურ-სტრუქტურულ და კოგნიტურ პარადიგმათა ფარგლებში გენერირებულ სტრუქტურათა მსგავსება/განსახვავებულობის ფაქტს;
- სემანტიკური და კონცეპტუალური ანალიზის მეთოდთა ფუნქციურ მსგავსება/განსახვავებულობის ფაქტს.

ნაშრომში გამოყენებული მეთოდები შემუშავებულია სისტემურ-სტრუქტურულ და ანთროპოცენტრისტიულ პარადიგმათა ფარგლებში. ამრიგად, ნაშრომი ცერნტირებულია ორივე მიმართულებაზე: კვლევისადმი იმანენტური მიდგომის ფარგლებში გამოყენებულია კომპონენტური ანალიზის მეთოდი, ხოლო არაიმანენტური მიდგომის ფარგლებში კი - კონცეპტუალური ანალიზის მეთოდი.

იმანენტური მიდგომის ფარგლებში გამოყენებულია სემანტიკური დეკომპოზიციის მეთოდი, ხოლო არაიმანენტური მიდგომის ფარგლებში კი:

1. დეკომპოზიციის იდეაზე დაფუძნებული ანალიზი, რომლის ფარგლებშიც სისტემის თითოეული მოდული წარმოადგენს საერთო კონსტრუქტის უმნიშვნელოვანეს ელემენტს;

2. რანჟირებაზე დაფუძნებულ ანალიზი, რომლის ფარგლებშიც ხორციელდება აბსტრაქციის მოწესრიგებულ სისტემებად იერარქიზირება.

ნაშრომის მეცნიერულ სიახლეს წარმოადგენს თემატურ სივრცეთა სეგმენტაციის პრინციპების დეტალიზაცია და თემატურ სივრცეთა ქსელის ინტერპრეტაცია როგორც სისტემურ-სტრუქტურული, ისე ანთროპოცენტრისტული პარადიგმების პერსპექტივებიდან.

ნაშრომის პრაქტიკული მნიშვნელობა განისაზღვრება შემდეგი ფაქტით: მოძიებული მასალა და კვლევის შედეგები ვალიდურია როგორც კოგნიტური ლინგვისტიკის, ისე სტრუქტურული ლინგვისტიკისა და ინგლისური ენის ლექსიკოლოგიის სალექციო კურსებისათვის.

თანამედროვე ლინგვისტურ კვლევებში სულ უფრო ცხადი ხდება მენტალურ და ენის სტრუქტურათა შორის არსებული მიმართების გამოვლენის აუცილებლობა. თანამედროვე ლინგვისტიკა არ განიცდის იმ ტიპის ნაშრომთა სიმცირეს, რომელშიც დეკლარირებულია ცოდნის რეპრეზენტაციის სტრუქტურებისა და ენის სტრუქტურის “დამაკავშირებელი” რგოლის გამოვლენის აუცილებლობა. წარმოდგენილ ნაშრომში არა მხოლოდ დეკლარირებულია აღნიშნული რგოლის გამოვლენის აუცილებლობა, არამედ განხორციელებულია კიდევ ის სინთეზი, რომელიც მოიცავს კვლევის განხორციელებადობის, პრაქტიკული და თეორიული მიზანშეწონილობის მოდულებს. სწორედ ეს ფაქტი განსაზღვრავს ნაშრომის თეორიულ ღირებულებას, რომლის დეტალიზირებული ვერსია შემდეგნაირად ჟღერს:

1. კონცეპტუალური და სემანტიკური ანალიზის მეთოდთა სინთეზირება იძლევა სისტემათა იერარქიის სიღრმისეული ანალიზის შესაძლებლობას;
2. რთულ სისტემათა სხვადასხვა პარადიგმების პერსპექტივებიდან კვლევა უზრუნველყოფს მრავალგანზომილებიან ფენომენტთა ადეკვატურ ინტერპრეტაციას.

კვლევის მასალად გამოყენებულია ფრაზეოლოგიური ერთეულები. მასალა მოპოვებულია ინგლისურენოვანი განმარტებითო ლექსიკონებიდან, მხატვრული ლიტერატურის ნიმუშებიდან, ასევე ბერკლის ფრეიმთა ქსელის მონაცემთა ანალიზის შედეგად.

ნაშრომის სტრუქტურა მოიცავს შესავალს, თავებს, ქვეთავებს, დასკვნებსა და ბიბლიოგრაფიას.

შესავალში დასაბუთებულია საკვლევი თემის აქტუალურობა და სამეცნიერო სიახლე. განსაზღვრულია კვლევის მიზნები და დასახული მიზნების მიღწევისათვის საჭირო ამოცანები, ნაშრომის თეორიული და პრაქტიკული ღირებულება, კვლევის მეთოდოლოგია.

პირველ თავში - „ანთროპოცენტრიზმი - თანამედროვე ლინგვისტური პარადიგმა“ - განხილულია ანთროპოცენტრისტური იდეის არსი. იდენტიფიცირებულია ენის კვლევის სისტემურ-სტრუქტურულ და კოგნიტურ პარადიგმათა შორის არსებული განსხვავება.

მეორე თავი - „სამყაროს ხატის“ მოდელირების, კოგნიციისა და კოგნიტური ლინგვისტიკის პრობლემატიკა“ - ეძღვნება სამყაროს ხატის თაობაზე არსებულ ვერსიათა ანალოგიზაცია/კონტრასტირებას, სამყაროს ხატის კონსტრუირების პრინციპების თავისებურებათა და კოგნიტური ლინგვისტიკის პრობლემატიკის ანალიზს.

მესამე თავში - „კონცეპტუალური სივრცის სეგმენტაციის პრინციპები და კონცეპტუალური ქსელის მარკერები“ - წარმოდგენილია კონცეპტუალური სივრცის სეგმენტაციის პრინციპთა და კონცეპტუალური ქსელის მარკერთა რეპერტუარი, რომელიც რელევანტურია ვალიდური კონცეპტუალური სივრცისათვის.

დასკვნით ნაწილში შეჯამებული და განზოგადებულია კვლევის შედეგები.

შესავალში განსაზღვრულია კვლევის პრობლემატიკა, თემის აქტუალურობა, მისი პრაქტიკული და თეორიული ღირებულება, მეცნიერული სიახლე; ფორმულირებულია ჰიპოთეზა, კვლევის მიზნები, ამოცანები და კვლევის ეტაპები; ჩამოყალიბებულია კვლევის მეთოდოლოგია, განსაზღვრულია კვლევის მეთოდები.

თავი I. ანთროპოცენტრიზმი - ახალი პარადიგმა

ანთროპოცენტრიზმი წარმოადგენს თანამედროვე ლინგვისტიკის საკვანძო იდეას. აღნიშნული პარადიგმის პერსპექტივიდან ადამიანი შეიცნობს სამყაროს, რაშიც იგულისხმება შემდეგი: ადამიანი თავის ცნობიერებაში ქმნის ანთროპოცენტრულ ცენტრს, რომელიც განსაზღვრავს მის სულიერ არსს, მის ქმედებათა ინტენციებსა და ფასეულობათა იერარქიას.

ლინგვისტიკაში ანთროპოცენტრული პარადიგმის ფუნქციონირების შედეგს წარმოადგენს ლინგვოკულტუროლოგიისა და კოგნიტური ლინგვისტიკის ჩამოყალიბება.

ლინგვოკულტუროლოგია არის ახალი ფილოლოგიური დისცილინა, რომელიც იკვლევს კულტურულ ღირებულებათა თანარსებობას, ადამიანის გამოცდილებასა და მენტალიტეტს. აღნიშნული კი ხდება მსოფლიოს ენობრივ ხატთა სისტემური აღწერის მეშვეობით.

კოგნიტური ლინგვისტიკა სწავლობს ენას, როგორც კოგნიტურ მექანიზმს. კოგნიტური მექანიზმი კი გადამწყვეტ როლს თამაშობს ინფრომაციის კოდირებისა და ტრანსფორმირების პროცესში.

ორივე მიმართულების ინტეგრალს წარმოადგენს კონცეპტი, რომელიც წარმოადგენს კულტურის შენაერთს ადამიანის ცნობიერებაში.

ანთროპოლოგიური პრინციპი იქცა საბაზისო მეთოდოლოგიად. ენაში „ადამიანური ფაქტორის“ კვლევამ განსაზღვრა მნიშვნელოვან ლინგვისტურ ნაშრომთა თემატური სივრცის თავისებურება.

ბევრ ნაშრომში ანთროპოცენტრიზმი განიხილება, უპირველეს ყოვლისა, როგორც თანამედროვე ლინგვისტიკის მეთოდოლოგიური ბაზა და, უფრო მეტიც, განიხილება როგორც თანამედროვე სამეცნიერო პარადიგმის მეთოდოლოგიური ბაზა, რომელიც თავს იჩენს ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა სხვადასხვა სააზროვნო სივრცეში.

„შეიძლება თუ არა ჩაითვალოს ანთროპოცენტრიზმი ლინგვისტიკის ძირითად პარადიგმად, თუ ენის თანამედროვე კვლევა ატარებს არაპარადიგმალურ ხასიათს?“ - ეს შეკითხვა ბევრ ნაშრომში ჩნდება. კითხვაზე პასუხის გასაცემად მკვლევარები მიმართავენ პარადიგმის ცნებას და განიხილავენ იმას, თუ რამდენად მიზანშეწონილია მისი გამოყენება ენის შესახებ თანამედროვე მეცნიერების მდგომარეობის აღსაწერად.

დღეს ტერმინი „პარადიგმა“ აქტიურად გამოიყენება როგორც თანამედროვე ლინგვისტიკის დესკრიპტორი და როგორც მეთოდოლოგიური ორიენტაცია. ცხადია, რომ ანთროპოცენტრიზმი სრულიად შეესაბამება აღნიშნულ სტატუსს იმ პირობით, თუ ანთროპოცენტრიზმი გააზრებული იქნება მეთოდოლოგიური და არა ონტოლოგიური თვალსაზრისით. ზოგიერთი მკვლევარი ექვექვემ აყენებს ამ მოსაზრებას.

ანთროპოცენტრული ლინგვისტიკის დიაპაზონი ფართოა. მასში ჩართულია ყველა ის მიმართულება, რომლის მიზანიც ადამიანის ენაში და ენის ადამიანში შესწავლა და აღწერაა.

ჩნდება კითხვა: შესაძლებელია თუ არა სისტემურობისა და ანთროპოცენტრიზმის სინთეზი არა მხოლოდ თეორიულ-მეთოდოლოგიურ, არამედ კონკრეტული კვლევის დონეზეც? - პასუხი შემდეგია: ეს სრულებით შესაძლებელია, თუ ადეკვატურად იქნება ინტერპრეტირებული ლინგვოკოგნიტური მიდგომის ინტერდისციპლინარულობა.

კოგნიტური მეცნიერება შეისწავლის ადამიანის გონებასა და აზროვნებას. აღნიშნული კი გულისხმობს:

1. ადამიანის მიერ სამყაროს შემეცნების თავისებურებათა განსაზღვრას;
2. აზროვნების მექანიზმებისა და ადამიანის კოგნიტურ შესაძლებლობათა იდენტიფიცირებას;
3. სამყაროს შესახებ არსებული ინფორმაციის სპეციფიკის კვლევას;
4. სამყაროს შესახებ არსებული ცოდნის რეპრეზენტაციის თავისებურებათა გამოვლენას.

აღნიშნული წარმოადგენს შემდეგი დებულების დეტალიზებულ ვერსიას: ენა ცოდნის საუკეთესო ფანჯარაა, ენა ექვემდებარება ანალიზს და გვაძლევს ცოდნის ანალიზის შესაძლებლობას.

ენისადმი კოგნიტური მიდგომა განიხილება როგორც ლინგვისტური მოვლენისა და პროცესის, ერთეულებისა და კატეგორიების კავშირი სხვა კოგნიტურ პროცესებთან - აღქმასა და წარმოსახვასთან, მეხსიერებასა და ემოციასთან. სწორედ აღნიშნულ კავშირებში ვლინდება კოგნიტური მიდგომის ინტერდისციპლინარული ხასიათი, რომელიც, თავის მხრივ, იძლევა ისეთ შესაძლებლობადა რეალიზაციის შესაძლებლობას, როგორცაა:

1. ენასთან დაკავშირებულ მონაცემთა ფართო სპექტრში განხილვა;
2. ადამიანის გონებას, ინტელექტსა და ქცევას შორის არსებულ მიმართებათა გამოვლენა.

ენობრივი მასალის განხილვის ინტერდისციპლინარული საფუძვლების ცოდნამ შეუცვალა სახე თანამედროვე მეცნიერებას ენის შესახებ.

კოგნიტური სტრუქტურის აღქმის ადეკვატურობას უზრუნველყოფს ემოციური, ისტორიული და კულტურული ფაქტორების გათვალისწინება, რადგანაც აზროვნების თავისებურებათა გამოვლენა შესაძლებელია მხოლოდ პროცესის მიმდინარეობის გააზრების შედეგად.

ენა წარმოადგენს კოგნიტური საქმიანობის ინსტრუმენტსა და ადამიანის გონებაში მენტალური პროცესის განხორციელების საშუალებას. იგი უზრუნველყოფს სხვადასხვა სტრუქტურათა მნიშვნელობების ფიქსაციასა და დაცვას მენტალურ ლექსიკონში.

ენამ, როგორც ფუნქციონალურ ნიშანთა სისტემამ პირველ ადგილზე დააყენა საკითხი იმის შესახებ, თუ რას წარმოადგენს ენის ცოდნა. აუცილებელი ხდება ადამიანის კოგნიტური მოქმედების მექანიზმების და პროცესის გამოკვლევა, რომლის შედეგადაც ხდება ცოდნის ფორმირება და რეპრეზენტაცია.

ადამიანის შემეცნების პროცესი წარმოადგენს ობიექტის შესახებ ცოდნის ჩამოყალიბების პროცესს. ეს ინფორმაცია ეხება სამყაროში არსებული ობიექტების მდგომარეობას, სწორედ ეს არის ის, რაც განისაზღვრება „მნიშვნელობად“ ან „კონცეპტად“. ჩვენ ვსაუბრობთ კონცეპტებზე მაშინ, როცა საჭიროა აზროვნების პროცესის ერთეულების დახასიათება. შესაბამისად, შემეცნების სტრუქტურის პროცესს, რომლის შედეგადაც წარმოიქმნება ცნებები

ეწოდება კონცეპტუალიზაცია. კონცეპტუალური პროცესის მიზანი არის ადამიანური გამოცდილების მინიმალური ერთეულების გამოყოფა.

კონცეპტუალური სისტემა წარმოადგენს ცოდნისა და აზრის სისტემას, რომელიც გამოხატავს ადამიანის შემეცნებით გამოცდილებას. ამასთან, სამყაროს შესახებ ახალი ინფორმაციის ათვისება ხდება ინვიდის მიერ წინარე ინფორმაციაზე დაყრდნობით. სწორედ ამ გზით ჩამოყალიბებული სისტემა წარმოადგენს კონცეპტუალურ სისტემას, რომელიც გარკვეულ წარმოდგენას უქმნის ადამიანს სამყაროს შესახებ.

კოგნიტური ლინგვისტიკა იკვლევს სამყაროს ხატსა და ენას შორის არსებულ მიმართებას, შეისწავლის ენის მეშვეობით შინაარსის ფიქსაციის ხერხებს, სხვა სიტყვებით, შეისწავლის სამყაროს ენისმიერ ხატს, რომელიც იგება კონცეპტუალური სამყაროს ხატზე დაყრდნობით.

ანთროპოცენტრიზმის, როგორც კვლევის პრინციპის, არსი იმაში მდგომარეობს, რომ ენობრივი ფენომენი შეისწავლება ადამიანური ფაქტორის გათვალისწინებით.

ანთროპოცენტრიზმი აყენებს ადამიანს მეცნიერული კვლევის ყველა თეორიული წინამძღვრის სათავეში. ანთროპოლოგიური პრინციპი განიხილება, როგორც მეთოდოლოგიური საფუძველი, რომელსაც ეყრდნობა ენის ახალი საერთო თეორია: დღეს მეცნიერება ენის შესახებ საკმარის რთულია დასახასიათებლად. ეს არის შემეცნების სხვადასხვა სფეროთა კონგლომერატი ანალიზის საკუთარი ობიექტებით.

ანთროპოცენტრიზმი მკვლევარს უსახავს ახალ ამოცანებს, მოითხოვს აღწერის ახალ მეთოდებსა და ახლებურ მიდგომებს კატეგორიზაციისადმი.

ლინგვისტური ანთროპოცენტრიზმის ფუძემდებლური თეზისი შემდეგნაირად ჟღერს: სამყარო არის ფაქტების და არა ნივთების ერთობლიობა, კვლევა კი ცენტრირებულია ენის მატარებელზე. ეს კი ნიშნავს, რომ თანამედროვე ლინგვისტიკა ცდილობს, გადალახოს საკუთარი საზღვრები - გასცდეს საკუთარ თავს. ანთროპოცენტრიზმი არის რეაქცია იმაზე, რაც სტრუქტურალიზმმა ვერ მოასწრო. სწორედ ანთროპოცენტრიზმს გამოჰყავს ადამიანი წინა პლანზე. ენობრივ მოვლენათა ადამიანური პრიზმით ხედვა წარმოადგენს თანამედროვე ლინგვისტიკის უმნიშვნელოვანეს მარკერად.

განსხვავებით სისტემურ-სტრუქტურული პარადიგმისაგან, რომელიც კონცეპტირებულია სისტემების არსისა და სისტემის ორგანიზირების პრობლემაზე, ანთროპოცენტრისტული პარადიგმის ფარგლებში კვლევის ვექტორი მიმართულია იმ მთლიანობაზე, რომელიც წარმოდგენილია ენისა და მისი მატარებელის ინტეგრალურობით.

თავი II. „სამყაროს ხატის“ მოდელირების, კოგნიციისა და კოგნიტური ლინგვისტიკის პრობლემატიკა

სამყაროს ენისმიერი ხატის ცნების არსის თაობაზე არსებულ ვერსიათა სიმრავლეში უდაო რჩება შემდეგი:

- მსოფლიოს ენობრივი დანაწევრება განსხვავდება სხვადასხვა ხალხებში;
- საქმიანობის პროცესში ადამიანის ცნობიერებაში წარმოიქმნება არსებული სამყაროს სუბიექტური გამოსახულება;
- ადამიანი ითვისებს ენას ისევე, როგორც გარემომცველ სამყაროს;
- სამყაროს ლოგიკური სურათის გვერდით წარმოიქმნება ენობრივიც, რომელიც არ ეწინააღმდეგება ლოგიკურს, მაგრამ არც იდენტურია მისი.

ზემოხსენებულის საფუძველზე სამყაროს ენისმიერი ხატი განისაზღვრება, როგორც „რეალური საგნებისა და ურთიერთობების ენობრივი სახეები, ვერბალური წარმოდგენების პერიფერიული უბნები, რომლებიც ხდება დამატებითი მონაცემების წყარო ჩვენი გარემომცველი სინამდვილისა.

„სამყაროს ხატის“ ტერმინის განსაზღვრება განპირობებულია ენის მეშვეობით ყოფიერების ასახვის პრობლემის გადაჭრის თავისებურებით. გამოიყოფა ორი მიდგომა:

პირველი მიდგომის წარმომადგენლები მიიჩნევენ, რომ სხვადასხვა ენათა სემანტიკურ სისტემებს შორის არ არსებობს სხვაობა, რამდენადაც სინამდვილის ასახვა ეყრდნობა უნივერსალურ ლოგიკურ პრინციპებსა და კატეგორიებს. აქედან გამომდინარე, შესაძლოა, გამოიყოს შემდეგი დებულებები:

1. ენა ობიექტურად ასახავს სამყაროს;
2. ყველა ერი არსებობს ყოფიერების ერთიან სივრცეში და ქმნის ერთიან კაცობრიობას;
3. სხვადასხვა ერის კულტურათა და ენათა შორის არსებული სხვაობა შემთხვევით ხასიათს ატარებს;
4. მიუხედავად ენათა და კულტურათა შორის არსებული სხვაობისა, ინფორმაციის ადეკვატური გადმოცემა მაინც შესაძლებელია;
5. სამყაროს ენისმიერი გამოხატვის ბირთვის ლოგიკური კატეგორიები წარმოადგენს;

მეორე მიდგომა კონცენტრირებულია სეპირ-უორფის ლინგვისტური ფარდობითობის ჰიპოთეზასა და ლ. ვაისგერბერის მოსაზრებებზე:

1. ენა სუბიექტურად ასახავს სამყაროს;
2. ერები არსებობენ ყოფიერების სხვადასხვა სივრცეში და არ ქმნიან ერთიან კაცობრიობას;
3. სხვადასხვა ერის კულტურათა და ენათა შორის არსებული სხვაობა არაშემთხვევით ხასიათს ატარებს;
4. ენათა და კულტურათა შორის არსებული სხვაობის გამო, ინფორმაციის ადეკვატური გადმოცემა შეუძლებელია.

სამყაროს სურათის ფიზიკური, ფილოსოფიური და ლინგვისტური ინტერპრეტაცია ქმნის სამყაროს ენისმიერი ხატის ანალიზის საფუძველს. ენა უშუალოდ მონაწილეობს სამყაროს ხატთან დაკავშირებულ ორ პროცესში:

1. პირველი - ენის წიაღში ფორმირდება სამყაროს ენისმიერი ხატი;
2. მეორე - თავად ენა გამოხატავს ადამიანის სამყაროს სხვა სურათებს. აღნიშნული სურათები შემოდის ენაში სპეციალური ლექსიკით. მათ შემოაქვთ ენაში ადამიანისა და მისი კულტურის მახასიათებლები. ენის მეშვეობით, ინდივიდების გამოცდილებაზე დაფუძნებული ცოდნა გარდაიქმნება ენობრივი კოლექტივის მონაპოვრად, კოლექტიურ გამოცდილებად.

ლინგვისტიკა კავშირს ამყარებს სამყაროს ხატთან და ენასთან, შეისწავლის ენის მეშვეობით შინაარსის ფიქსაციის ხერხებს, სხვა სიტყვებით სამყაროს ენისმიერ ხატს, რომელიც

ფორმულირდება კონცეპტუალური სამყაროს ხატზე დაყრდნობით. სამყაროს ხატი, როგორც ობიექტური რეალობის სუბიექტური გამოსახულება, გამოიხატება ნიშანთა ფორმაში.

კოგნიტური ლინგვისტიკის ძირითად მიზანს წარმოადგენს ენობრივი ფორმის მის მენტალურ რეპრეზენტაციასთან დაკავშირება .

ენაში ფიქსირებული ცოდნის სტრუქტურები წარმოადგენს ადამიანის გამოცდილების, სამყაროს შეცნობისა და შეფასების სტრუქტურებს, რომელსაც აღიარებს კონკრეტული ენობრივი საზოგადოების თითოეული წევრი .

კოგნიტური ლინგვისტიკის პრობლემატიკა შეიძლება, განისაზღვროს ისეთ საკითხთა ანალიზით, როგორიცაა:

1. კოგნიციის არსი: კოგნიცია წარმოადგენს იმ ძალას, რომლის მეშვეობითაც ორგანიზდება აზრთა წარმოქმნის პროცესი. სწორედ კოგნიცია არეგულირებს მნიშვნელობათა გამოყენებას კონკრეტული კულტურის ფარგლებში .მნიშვნელობათა რეგულაციაში იგულისხმება მნიშვნელობისათვის ცნობადობის მინიჭება კონკრეტული კულტურის ყველა წარმომადგენლისათვის. მნიშვნელობის ცნობადობა დაკავშირებულია ადამიანის სოციალურ და კულტურულ გამოცდილებასთან;
2. ინფორმაციის გადამამუშავებელი სისტემის არსი: კოგნიტივიზმი განიხილავს ადამიანს როგორც ინფორმაციის გადამამუშავებელ სისტემას . აღნიშნული სისტემის ფუნქციონირება გულისხმობს ინფორმაციის მოპოვებას, დამუშავებას, შენახვასა და მობილიზირებას. ეს ქმედებები გამიზნულია გონივრულ ამოცანათა ადეკვატურ შესრულებაზე;
3. „მნიშვნელობისა“ და „ინფორმაციის“ დიფერენცირება: „მნიშვნელობა“ და „ინფორმაცია“ რადიკალურად განსხვავდება ერთმანეთისაგან: მნიშვნელობა გააჩნია არაინფორმატიულ შეტყობინებასაც კი .იმ სისტემისათვის, რომელიც ამუშავებს ინფორმაციას, ნიშნადია მხოლოდ შეტყობინების ინფორმატიულობა. შეტყობინება კი ინფორმატიულია იმ შემთხვევაში, თუ იგი თავსდება წინასწარ შედგენილ კოდში;

4. ენობრივი ცოდნის სტრუქტურათა თავისებურება: ცოდნის სტრუქტურა არ არის დახშული კონსტრუქტი - იგი მუდმივად ფორმირდება იმავდროულად, ცოდნის სტრუქტურას ძალუმს იმ „ხატთა სამყაროს“ ფორმირება, რომელშიც ჩვენ ვცხოვრობთ. ცოდნის სტრუქტურა არა მხოლოდ ასახავს ემპირიულ მოცემულობას, არამედ ახდენს მის .პერსპექტივათა თანაზიარობის არსი: ერთიდაიგივე ობიექტი შეიძლება სხვადასხვა რამეს ნიშნავდეს სხვადასხვა ადამიანებისთვის. ეს სირთულე სოციალურ სამყაროში დაძლეულია პოზიციათა ”გაიდელიზების” საშუალებით, რაც შემდეგს ვგულისხმობს: ჩვენ სხვის ადგილას რომ ვიყოთ, მოვლენებს ისევე დავინახავდით როგორც ისინი შეთანხმების სისტემის ფარგლებში უგულებელყოფილია განსხვავებები;
5. სამყაროს კოგნიტური სურათის სპეციფიკა: სამყაროს კოგნიტური სურათი გააზრებულია როგორც სინამდვილის მენტალური მოდელი. აღნიშნული მოდელის მეშვეობით შესაძლებელია მოვლენათა გამომწვევი მიზეზების ახსნა, მოვლენათა პროგნოზირება, ასევე ადამიანის გრძნობითი და რაციონალური გამოცდილების ორგანიზება. სწორედ ეს გამოცდილება აკუმულირდება მეხსიერებაში;
6. მენტალიტეტისა და სამყაროს კოგნიტური ხატის მიმართების საკითხი: მენტალიტეტი გააზრებულია როგორც სინამდვილის აღქმისა და გაცნობიერების სტილი. სტილის თავისებურება განპრობებულია ცნობიერების კოგნიტური სტერეოტიპების თავისებურებით. კონკრეტული პიროვნების მენტალიტეტი დეტერმინირებულია ეროვნული და ჯგუფური მენტალიტეტით, ასევე ადამიანის განვითარების თავისებურებით, კერძოდ, მისი განათლებით, კულტურით, მოვლენათა აღქმისა და ინტერპრეტაციის სპეციფიკით.

რამდენადაც კოგნიციის მთავარ შემადგენელ ნაწილს წარმოადგენს ენა, კოგნიტური ლინგვისტიკის პრობლემატიკა შეიძლება, გავიაზროთ როგორც კოგნიციისა და ენის პრობლემათა თანაფარდობის ანალიზის სივრცე.

აღნიშნული ანალიზი გულისხმობს სამყაროს შეცნობისა და ადამიანის ყოველდღიურ გამოცდილებაზე დაფუძნებულ, მუდმივად მიმდინარე ბუნებრივი კოგნიციის დაპირისპირების კვლევას.

თავი III. კონცეპტუალური სივრცის სემენტაციის პრინციპები და კონცეპტუალური ქსელის მარკერები

ნაშრომში კონცეპტუალური სივრცე გააზრებულია როგორც სიღრმისეული, შინაარსობრივი განსაზღვრულობის მქონე ერთეული, რომელიც წარმოადგენს ადამიანის მიერ სამყაროს აღქმის საფუძველს.

კონცეპტუალური სივრცე გვესმის როგორც მოცულობითი სიმრავლე, რომელშიც ჩართულია ისეთი სიმრავლეები როგორცაა სემანტიკური ფრეიმი და თემატური ჯგუფი.

ნაშრომში ფრეიმი გააზრებულია, როგორც:

1. ცოდნის გამოხატვის საშუალება, აღსაწერ სამყაროზე არსებული, ძირითადი ცოდნის ერთობლიობა და ადამიანის მეხსიერებაში ორგანიზებული სახით არსებულ წარმოდგენათა კონსტრუქტი;
2. მონაცემთა სტერეოტიპული სიტუაციების წარმოდგენის სტრუქტურა;
3. გარკვეული კონცეპტის ირგვლივ ორგანიზებულ ერთეული, რომელიც მოიცავს ძირითად, ტიპურ და პოტენციურად შესაძლო ინფორმაციას;
4. მოვლენათა და საგანთა შორის არსებულ მიმართებათა შესახებ არსებული ცოდნის რეპრეზენტაციის ერთეული;
5. სტერეოტიპული აღქმის რეპრეზენტაციისათვის საჭირო სქემა, რომელიც იძლევა სამყაროს შესახებ არსებული მრავალფეროვანი ცოდნის გამოსახვის შესაძლებლობას.

ნაშრომში კონცეპტუალური სივრცის სეგმენტაცია განხორციელდა ისეთი პრინციპების მეშვეობით, როგორცაა:

1. კატეგორიზაცია, რომელიც გულისხმობს ობიექტთა და რეალობის მოვლენათა გააზრებას კატეგორიების - განზოგადებულ ცნებათა - ჩარჩოებში;
2. „ზოგადისა“ და „ერთულის/განსაკუთრებულის“ მიმართების პრინციპი, რომლის წარმოდგენა შეუძლებელია „ერთულისა და განსაკუთრებულის“ არსებობის გარეშე. ამ უკანასკნელთა გააზრებაც არ ხერხდება „ზოგადის“ არსებობის ფაქტის გაუთვალისწინებლად;
3. სიმრავლეთა ერთმანეთში ჩართულობის პრინციპი, რომელიც მიხედვითაც უფრო სპეციფიკური მნიშვნელობის მქონე ელემენტი ყოველთვის ჩართულია უფრო ზოგადი ელემენტის მნიშვნელობაში – ესა თუ ის წევრი გაერთიანებულია რაღაც კლასში;
4. „პერსპექტივათა გაიდვალისწინების“ პრინციპი, რომელიც გულისხმობს ყველა ადამიანის მიერ გაზირებულ ცოდნას სამყაროს შესახებ.

აღნიშნული პრინციპების გამოყენების გზით გამოიკვეთა ქსელის შემდეგი ძირითადი მარკერები:

1. ქსელი წარმოადგენს მოცულობით, მრავალკომპონენტთან კონსტრუქტს, თემატურად მთლიანობრივი, სტერეოტიპული, სტატიკური სიტუაციის შესახებ არსებულ ცოდნას, რომელიც მოიცავს ერთმანეთთან გარკვეული სემანტიკური, ასოციაციური და კონცეპტუალური მიმართებების მქონე სეგმენტებს;
2. ქსელის თითოეული სეგმენტი შევსებულია თავისი „მისიით“ - დავალებით, სხვა სიტყვებით, კონკრეტული ფენომენის მარკერებით;
3. ქსელში გამოიყოფა რამდენიმე, ერთმანეთთან იერარქიულ მიმართებაში მყოფი სივრცე: ზედა დონის (ბირთვული) სივრცე თავისი ბუნებით ზოგადია - იგი ყოველთვის „სწორია“-ტიპურია კონკრეტული ფენომენისათვის. ქსელის ბირთული სივრცე არ ხასიათდება „ალტერნატიულობით“ - მისი არსებობა აუცილებელია ქსელში;
4. ქვედა დონის (პერიფერიული) სივრცე ხასიათდება „ალტერნატიულობით“ - იგი შეიძლება არსებობდეს და არც არსებობდეს ქსელში;
5. შესაბამისად, ქსელი, რომელიც მოიცავს სამყაროს შესახებ არსებულ ცოდნას, წარმოადგენს მეტ-ნაკლებად უნივერსალურ ფრაგმენტთა ერთობას;
6. ქსელის - სამყაროს შესახებ არსებული ცოდნის - „შენება“ წარმოადგენს რაიმე სახის ქცევის ან მოვლენის აღქმის ტიპური სტრუქტურის აგებას, რომელიც მოიცავს ქცევის ან მოვლენის სრულყოფილი გააზრებისათვის საჭირო აუცილებელ და საკმარის ელემენტებს;
7. ვალიდური თემატური სივრცეები ქმნის გარკვეულ რეპერტუარულ ბაზეს, რომელიც წარმოადგენს ცოდნის ერთგვარ მატრიცას. განსაზღვრება ”რეპერტუარული“ ნიშნავს, რომ ელემენტების შერჩევა ხდება განსაზღვრული წესების გათვალისწინებით: ელემენტები უნდა შეესაბამებოდნენ რომელიმე ერთ სფეროს, ყველანი ერთად კი აზრობრივად (შინაარსობრივად) იყვნენ დაკავშირებული;
8. ქსელი, როგორც კოლექტიური ცნობიერებისათვის ტიპურ იდეათა, რწმენათა და გრძნობათა კომპოზიცია, ეფუძნება ინდივიდუალური ცნობიერებისათვის

დამახასიათებელ იდეათა, რწმენათა და გრძნობათა ანალიზის შედეგად გამოვლენილ ზოგად კონოზომიერებებს.

მონაცემთა ანალიზმა მოგვცა დასახული მიზნის მიღწევის პროცესის თანმიმდევრულობისათვის უმნიშვნელოვანესი დებულებების ჩამოყალიბების შესაძლებლობა. ეს დებულებები კი შემდგენაირად ჟღერს:

1. კონცეპტის ობიექტივიზაციისათვის საჭირო ენობრივ საშუალებათა ერთობლიობა წარმოადგენს კონცეპტის ნომინაციურ ველს;
2. ცნებები რეპრეზენტირებულია არიან შესაბამისი ობიექტების ან ობიექტების კლასების სიმრავლის სახით, რაც გულისხმობს ცნებების მრავლობითი რეპრეზენტაციის მოდელის არასებობას;
3. სტიმულის ცნებასთან მიკუთვნება ხორციელდება ამ უკანასკნელის სიმრავლის ელემენტებთან თანმიმდევრული შედარებების გზით;
4. ობიექტებს შორის არსებული სტრუქტურული კავშირები მთელი სიმრავლის გამაერთიანებელ რეპრეზენტაციების აღმოცენებას განაპირობებს;
5. ობიექტების სიმრავლის რეპრეზენტაცია ხდება ერთი კოგნიტური ერთეულის ფორმით, რაც შესაძლებელს ხდის ახალი ობიექტების ცნებით იდენტიფიკაციას;
6. ქსელი მოიცავს არა ცალკეული ობიექტებს, არამედ მათი „პროტოტიპულ წარმომადგენელს“;
7. პროტოტიპებში რეპრეზენტირებულია გარკვეული კლასის ყველა ობიექტისათვის დამახასიათებელი ტიპური თავისებურებები;
8. კლასის ყველაზე ტიპური წარმომადგენელი თვითონ პროტოტიპია;
9. ობიექტების კლასების პროტოტიპი არის ობიექტი, რომელიც ყველაზე გამოკვეთილი ფორმით ასახავს კლასის, როგორც მთლიანის სტრუქტურას და რომელიც შეიძლება

წარმოვიდგინოთ, როგორც ისეთი ნიშნების ერთობლიობა, რომლებიც ყველაზე უკეთ განასხვავებენ ამ ცნებით კლასს სხვებისაგან;

10. ობიექტის მიკუთვნებულობა კლასთან განისაზღვრება მისი პროტოტიპთან მსგავსებით;
11. ერთი და იგივე ობიექტი გავს სხვადასხვა პროტოტიპს და ამიტომ იდენტიფიცირდეს როგორც სხვადასხვა კლასის ობიექტი;
12. პროტოტიპთან მსგავსება და, შესაბამისად, განსაზღვრულ კლასთან მიკუთვნებულობა შეიძლება დაყვანილ იქნას პროტოტიპის გარკვეულ ნიშნებთან დამთხვევა-არდამთხვევასთან;
13. პროტოტიპული რეპრეზენტაცია სხვა არაფერია, თუ არა ობიექტების სიმრავლის დამახსოვრება მთლიანად სიმრავლისათვის დამახასიათებელი ნიშნების საშუალებით;
14. ზოგადობის სხვადასხვა ხარისხის მქონე ცნებები წარმოქმნიან იერარქიულ სისტემას;
15. ცნებისთვის დამახასიათებელი ნიშნები იძლევა განსხვავებული ქვეკლასების გამოყოფის საშუალებას, განმსაზღვრელები კი გამოხატავენ ობიექტების იმ თავისებურებებს, რომლებიც სპეციფიკურია მოცემული ცნებისათვის და იძლევა მასთან მიკუთვნებული ობიექტების ნებისმიერი სხვა კლასის ობიექტებისაგან განსხვავების საშუალებას;
16. სემანტიკური მეხსიერების სტრუქტურა წარმოადგენს ქსელს, რომლიც შედგება ურთიერთდაკავშირებული ცნებებისაგან, ან ცოდნის ურთიერთდაკავშირებული ერთეულებისაგან;
17. ქსელში ყოველი ცნება წარმოდგენილია როგორც კვანძი;
18. ცნებები ერთმანეთთან დაკავშირებულია გზების საშუალებით, რომელიც შეიძლება აღინიშნოს როგორც მიმართული ასოციაციები ცნებებს შორის;

19. ამგვარ სტრუქტურაში ყოველი ცნება დაკავშირებულია სხვა ნებისმიერ ცნებასთან, ეს კავშირი შეიძლება იყოს გრძელი და არაპირდაპირი, მაგრამ საბოლოო ჯამში ორი ცნება მაინც უკავშირდება ერთმანეთს;
20. ძირითადი პროცესი, რომელიც მოქმედებს ამ სტრუქტურაში (ქსელში) არის კასკადისებურად გავრცელებადი აქტივაცია, რომელიც უზრუნველყოფს ამ ქსელში ინფორმაციის მისაწვდომობას, მასში გარკვეული ცნების (კვანძის) ძიება-ამოტანას;
21. აქტივაცია ვრცელდება მთელს ქსელში, რაც იმას ნიშნავს, რომ როცა ერთი ცნება აქტივირდება, ეს აქტივაცია ვრცელდება ყველა იმ ცნებაზე, რომელიც მასთან არის დაკავშირებული;
22. ნიშნები დაკავშირებულია თითოეულ ცნებასთან. ის გზები, რომლითაც ნიშნები ცნებას უკავშირდება სხვადასხვა სიგრძისაა. ეს სიგრძე დაკავშირებულია სიხშირესთან; უფრო ხშირი ნიშნები უფრო სწრაფად ვერიფიცირდება, ვიდრე იშვიათი ნიშნები;
23. კატეგორიის ტიპური ანუ ცენტრალური წევრები უფრო ზოგად კვანძებთან დაკავშირებულია უფრო მოკლე გზებით, მაშინ როცა ატიპური ან პერიფერიული წევრები დაკავშირებულია გრძელი გზებით. სხვა სიტყვებით, კატეგორიის ქსელის სტრუქტურაში გზის სიგრძე გვიჩვენებს, თუ რამდენად ენათესავება - ორი ცნება ერთმანეთს;
24. ცნებებს შორის დამოკიდებულება ვლინდება როგორც პირამიდის თითოეული დონის ფარგლებში, ისე დონებს შორისაც. პირამიდა აკავშირებს ყველა ცნებასა და მათ შორის არსებულ ყველა მიმართებას.

შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ქსელი, როგორც მრავალგანზომილებიანი ფენომენის ინტერპრეტაციათა რთული სისტემა, ობიექტური და რაციონალურია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ იგი სინამდვილეს ჰგავს.

კვლევის პროცესში გარკვეულ „ტრაგიკულ“ კანონზომიერებად იქცა, რომ ერთ შეკითხვაზე გაცემული პასუხი მომდევნო შეკითხვას ბადებს.

შემდეგი შეკითხვა კი ასე ჟღერს: რას ვგულისხმობთ „სინამდვილესთან მსგავსებაში“?

თემატურ სივრცეთა ქსელი, როგორც ღია კონსტრუქტი, „სინამდვილის მსგავსია“, თუ იგი ასახავს ემპირიულ მოცემულობას, მუდმივად ფორმირდება და იმავდროულად, ძალუმს იმ „ხატთა სამყაროს“ ფორმირება, რომელშიც ჩვენ ვცხოვრობთ.

თუ აღნიშნულ მოსაზრებებს გავერთიანებთ, მივიღებთ შემდეგ დებულებას: თემატურ სივრცეთა ქსელი „სინამდვილის მსგავსია“, თუ იგი წარმოადგენს სინამდვილის მენტალური მოდელს, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ქსელის მეშვეობით შესაძლებელია მოვლენათა გამომწვევი მიზეზების ახსნა, მოვლენათა პროგნოზირება, ასევე ადამიანის გრძნობითი და რაციონალური გამოცდილების ორგანიზება.

დასკვნა

თანამედროვე ინგლისურ ენაში „კონფლიქტის“ თემატურ სივრცეთა ქსელის ანალიზის შედეგად გამოიკვეთა გარკვეული კანონზომიერებები, რომელთა განზოგადების მეშვეობითაც ჩამოყალიბდა შემდეგი დასკვნა:

თემატურ სივრცეთა ქსელი წარმოადგენს მოცულობით, მრავალკომპონენტთან კონსტრუქტს, ინფორმაციის „კრებულს“, რომელიც მოიცავს თემატურად მთლიანობრივი და სტერეტიპული ცოდნის სეგმენტებს;

თემატურ სივრცეთა ქსელი, როგორც მრავალგანზომილებიანი ფენომენის ინტერპრეტაციათა რთული სისტემა, ობიექტური და რაციონალურია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ იგი სინამდვილეს ჰგავს;

თემატურ სივრცეთა ქსელი „სინამდვილის მსგავსია“, თუ იგი წარმოადგენს სინამდვილის მენტალური მოდელს, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ქსელის მეშვეობით შესაძლებელია მოვლენათა გამომწვევი მიზეზების ახსნა, მოვლენათა პროგნოზირება, ასევე ადამიანის გრძნობითი და რაციონალური გამოცდილების ორგანიზება; ქსელი არ გვეძლევა აღქმის ალგორითმების სახით - იგი მუდამ ფორმირების პროცესშია - ხდება ქსელის განუწყვეტელი „გადაწყობა“ რეალობის შესაბამისად; „გადაწყობა“ არსებითად ცვლის ქსელს. მიუხედავად იმისა, რომ გადაწყობა ქსელს არღვევს და შესაბამისად, ადამიანებს რეალობის მათ მიერ მიღებული განსაზღვრების სისწორეში აეჭვებს, ქსელი მაინც ინარჩუნებს სამყაროს ხატისა და გამოცდილების კვლავწარმოების ფუნქციას;

ქსელი, როგორც ყოველდღიური ურთიერთობების, საზრისისეული ინტერპრეტაციების და ხელახალი ინტერპრეტაციების, უწყვეტი (მუდმივი) ქმნადობის პროდუქტია;

თემატურ სივრცეთა ქსელი წარმოადგენს გარკვეული კონცეპტის ირგვლივ ორგანიზებულ იერარქიზირებულ, ძირითად, ტიპურ და პოტენციურად შესაძლო ინფორმაციის მომცველ ერთეულს, რომელიც ასოცირდება ამა თუ იმ კონცეპტთან;

ვალიდური თემატური სივრცეები ქმნის გარკვეულ კონცეპტუალურ ბადეს, რომელიც წარმოადგენს ცოდნის ერთგვარ მატრიცას, რომელშიც ელემენტების შერჩევა ხდება განსაზღვრული წესების გათვალისწინებით: ელემენტები უნდა შეესაბამებოდნენ რომელიმე ერთ სფეროს, ყველანი ერთად კი აზრობრივად (შინაარსობრივად) იყვნენ დაკავშირებული;

თემატურ სივრცეთა ქსელის კონსტრუირების პროცესი ეყრდნობა როგორც ლოგიკურ და ასოციაციურ აზროვნებას, ისე გემტალტ-ფსიქოლოგიას;

ლოგიკური აზროვნების ფარგლებში აქტივიზირდება ისეთი ოპერაციები, როგორცაა: განსაზღვრება; შედარება და განსხვავება; ანალიზი; აბსტრაქცირება; განზოგადება; კლასიფიკაცია; კატეგორიზაცია;

ასოციაციური აზროვნების ფარგლებში იქმნება ზოგადი ცნებებით დაკავშირებულ იდეათა ჯაჭვი, რომელიც მოიცავს: სხვადასხვა კავშირის საფუძველზე ჩამოყალიბებულ ასოციაციებს; წარსული გამოცდილების გახსენებას; ჩვეულ რეაქციებს და სხვა;

ქსელის ფორმირების პროცესი შეიძლება განვიხილოთ „ურთიერთქმედების რიტუალის“ ერთგვარ ფორმად, რომელიც გულისხმობს ინდივიდუალური ცოდნისა და გამოცდილების კოლექტიურ ცოდნათა და გამოცდილებად გარდაქმნის პროცესს;

ქსელის კონტინუუმის კვლევა გულისხმობს „შემთხვევებისა“ და „ინტერპრეტაციების“ ანალიზს ზოგად კანონზომიერებათა იდენტიფიცირების მიზნით;

კანონზომიერებები ქსელის ელემენტთა მარგანიზებული ძალაა. სწორედ ეს ძალა გარდაქმნის ქსელის ინდივიდუალურ პლანს ზეინდივიდუალურად.

საბოლოო ჯამში, თემატურ სივრცეთა ქსელის კონსტრუირება მიზნად ისახავს ცოდნის პირამიდის აგებას, რომელიც გულისხმობს ცნებათა იერარქიულ კონსტრუქტს, რომელშიც ვლინდება გაგების გაღრმავება და ცნებათა აბსტრაქტულობის დონის ამაღლება.

ცნებებს შორის დამოკიდებულება ვლინდება როგორც პირამიდის თითოეული დონის ფარგლებში, ისე დონებს შორისაც. პირამიდა აკავშირებს ყველა ცნებასა და მათ შორის არსებულ ყველა მიმართებას.